

NUME ȘI LOCURI LA SIGHIȘOARA. ASPECTE PRIVIND TOPONIMIA ȘI EVOLUȚIA URBANĂ

Nicolae Teșculă

O anumită toponimie este dată de cele mai multe ori de anumite elemente care țin cont de o poziționare geografică, de o activitate care se desfășura în acel loc, de o anume instituție care își avea sediul acolo sau al unei populații, care locuia în acea parte de localitate. Cel mai bun exemplu este cel al Lipscanilor din București, unde erau magazinele comercianților originari din Lipsca, adică din Leipzig. Grăitor în acest sens este faptul că și azi în localitățile rurale anumite părți de sat sunt numite de locuitori într-un anume fel, fără ca această împărțire să fie recunoscută oficial.

La fel se întâmplă și orașului nostru, unde numele de străzi, mult timp nu au fost clar delimitate. Acest lucru este menționat într-o serie de scrisori trimise de studenți aflați la Universități germane, unde pe lângă numele destinatarului scria sec: *Schässburg, Siebenbürgen*, iar funcționarii poștei știau clar că este vorba de o anumită persoană din Sighisoara.

Explozia demografică a orașelor a făcut ca imobilele să fie serios marcate prin numere. Se apreciază că unul din primele orașe, unde casele au primit un număr este Köln. În timpul războaielor napoleonene, după ocuparea orașului de către francezi aceștia au făcut un inventar al locuințelor scriind pentru fiecare casă cu creta un număr. De aici până la numerotarea imobilelor din localități a fost doar un pas¹.

Pentru Sighișoara numerotarea caselor o putem menționa undeva în prima jumătate a secolului al XIX-lea, dar numerotarea privea cartierele nu străzile, astfel a existat o numerotare pentru Cetate, alta pentru Orașul de Jos și alta pentru Cornești și *Siechhof* (*azi str. Ștefan cel Mare*).

Legat de numele unor străzi, vom începe a menționa anumite străzi din cetate. Putem spune că strada care cobora de la Turnul Croitorilor spre Cornești purta numele de *lange Brücke* (Podul lung) deoarece, pentru a ușura accesul spre cetate, la un moment dat municipalitatea a hotărât ca acest drum să fie pavat cu bârne de stejar, ceea ce dădea impresia că ești pe un pod. Cuvântul a fost preluat în limba română și mult timp această cale de acces a purtat numele strada Podului.

Cea de-a doua cale de acces spre cetate, care trecea pe sub Turnul cu Ceas, mult timp și ea a fost pavată cu bârne de stejar. Această stradă, însă, a purtat numele de strada *Turm-gasse* (ulița Turnului)². Venirea regimului comunist a făcut numele

1 Walter Roth „Schäßburger Gassennamen und Flurbezeichnungen“ in *Schäßburger Nachrichten*, nr. 22, Heilbronn, den 1. Dezember 2004, 11 Jahrgang, pp. 26-28.

2 *Ibidem*.

străzii să se schimbe în I.L. Caragiale, iar din 1969 s-a revenit la numele de strada Turnului³.

Tot în cetate, o poartă secundară puțin cunoscută aflată între Turnul Măcelarilor și cel al Cojocarilor purta numele de *Törle*. În Evul Mediu, zona unde se găsește azi cimitirul evanghelic era un loc de pășunat și probabil că aici era locul pe unde animalele intrau și ieșeau din cetate. Walter Roth, cel care s-a ocupat de toponimia străzilor, arăta că mult timp s-a considerat greșit că acest nume de *Törle* ar fi fost un diminutiv de la germanul *Tor* (poartă). De fapt numele german de *Törle* ar fi cel mai probabil o preluare din cuvântul românesc *Târlă*, mai ales, dacă se ia în considerare faptul că aici era un loc destul de mocirlos datorită intrării și ieșirii periodice a vitelor din cetate⁴.

O mică străduță este aceea care prin ocolirea Scării Acoperite permite accesul spre școală. Aceasta a purtat mai multe nume în paralel, cum ar fi cel de *Umweg* (ocol), de *Schulweg* (drumul Școlii), sau *Leichengasse* (*Leiche* = mort, cadavru, înmormântare; *Gasse*= uliță). Ceea ce ar fi legat de faptul că era accesul cortegiilor mortuare spre cimitir. Din 1925 va purta numele de Dealul Școlii.

Una dintre cele mai interesante străzi din cetate este cea a Cositorarilor, prin imaginea bolții care unește casa Paulini (azi Vlad Dracul) de una dintre clădirile internatului, dând impresia unei porți. Această stradă, la originile ei, a purtat numele de *Pfarrergässchen* (*ulicioara preotului*). Acest nume provine de la faptul că era drumul parcurs de preot de la casa parohială la Biserica Mănăstirii. Din 1925 va purta numele de strada Preotului, iar din 1948 de strada Constantin Dobrogranu Gherea⁵. După 1969 va purta numele de strada Cositorarilor, tocmai pentru că la capătul superior la străzii poate fi admirat Turnul Cositorarilor. Acest nume a fost ales, credem, deoarece regimul comunist nu permitea existența unor nume de străzi care vorbeau despre biserică și credință.

De schimbarea numelui nu a scăpat în această perioadă nici Piața Cetății (Burplatz), care din 1948 a avut numele de Piața Petofi Sandor. Explicația a fost dată de existența unei tradiții orale conform căreia în Casa cu Cerb, aflată în piață, ar fi înnoptat poetul Petofi Sandor în 1849. După 1969 se va reveni la numele de Piața Cetății⁶.

Din punct de vedere arhitectural Cetatea Sighișoarei a fost construită în secolele colonizării sașilor în Ardeal (sec. XII-XIII) după modelul *Zwei Strasse System*, adică după principiul a două străzi paralele în jurul cărora se vor așeza de o parte și de alta loturile de case și grădini.

3 Gheorghe Baltag *Sighișoara. Schässburg. Segesvar*. ed. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2004, pp 311-312.

4 Walter Roth, *Op. Cit.*, p.27-28.

5 Gheorghe Baltag, *Op. Cit.*, p.311-312.

6 *Ibidem*,

În acest caz avem de a face cu o stradă care cobora în dreptul Scării Acoperite, parcurgea Piața Cetății și se oprea în dreptul Turnului Lăcătușilor (azi dispărut prin construirea Bisericii Catolice Sf. Iosif). A doua stradă mergea paralel cu prima de la zidul primei Bisericii Parohiale, prin curtea situată între casele pe strada Școlii și cele de pe strada Cositorarilor, traversa Piața Cetății, continua prin actuala uliță a Mănăstirii și ajungea în dreptul vechii Mănăstiri Franciscane (azi casa parohială romano-catolică). Prima stradă a dispărut cel mai probabil după incendiul din 30 aprilie 1676⁷.

Cea mai importantă stradă din Cetate este reprezentată de Str. Școlii. Ea permite accesul de la Piața Cetății la Școala și Biserica din Deal. Numele vechi al străzii este de *Schulgasse* (ulița Școlii). În 1948 va primi numele de strada Cuza Vodă, iar din 1969 va reveni la numele de stradă a Școlii⁸. Importanța acestei străzi nu este dată doar de faptul că este cea mai largă stradă din cetate, ci și datorită numelui său. Este interesant că, atât strada, cât și colina cetății, poartă numele de **a Școlii**. Chiar mai mult, vechiul nume al Scării Acoperite este de *Schulertreppe* (scara elevilor). Acest lucru atestă rolul important avut de Școala din Deal (actualul Liceu Josef Haltrich) pentru comunitate. Cu toate acestea, sus pe Dealul Școlii avem cel mai important monument din Sighișoara și unul dintre cele mai importante biserici construite în stil gotic din Transilvania- *Biserica din Deal*. Importanța instituției școlare crește mult după Reforma religioasă, iar Biserica din Deal se pare că își va pierde din importanța pentru care a fost construită și anume de Biserică Parohială. După secolul al XVI-lea principala biserică pentru comunitate devine Biserica Mănăstirii.

Actuala stradă Bastionului purta în secolul XIX numele de *Schanzgasse* (Schanz = bastion), deoarece la un capăt de-al ei se găsea până la finele veacului al XIX-lea un bastion între Turnul Cizmarilor și cel al Lăcătușilor. După 1948, în plin proces de transformare a *coruptei societăți burgheze* va primi numele de Oituz, după ce în 1925 avusese numele de strada Șanțului. Din 1969 va căpăta actualul nume⁹.

O altă stradă importantă este și cea a Tâmplarilor (*Tischlergasse*). Ea străbate cetatea de la un capăt la altul. Istoria sa este interesantă. Cu ocazia primelor statute orășenești din 1517, doar patru bresle aveau dreptul să locuiască în cetate: aurarii, croitorii, lăcătușii și curelarii. După opinia lui Richard Schuller, prezența acestui toponim atestă un drept de locuire ulterioară pentru breasla tâmplarilor¹⁰.

Alt loc din cetate este așa numita Piața a Rățuștelor - *Entenplätzchen*. Numele dat acestei piațete aflate în fața casei Parohiale ne este necunoscută. În 1925 va primi numele de Piața Parohială, iar din 1969 casele de aici vor aparține de strada Cositorarilor. Nu este de neglijat faptul că după 1990 această piață este cunoscută de sighișoreni sub numele de Piața Boema, după numele unei cofetării care exista într-o locuință din această piață.

7 *Ibidem*, p.161-171.

8 *Ibidem*, p.311-312.

9 *Ibidem*.

10 Richard Schuller *Alt Schäßburg*, Schässburg, 1936, p 20.

O altă piațetă este cea situată în fața Turnului cu Ceas, care a apărut relativ recent, la finele secolului al XIX-lea, când o serie de imobile situate între Biserica Mănăstirii și Turnul cu Ceas au fost demolate. Primul nume pe care îl va avea era Episcop Georg Daniel Teutsch, în onoarea unui fiu al orașului, profesor și apoi director al Liceului din Deal, care din 1867 și până în 1893 a fost episcop al Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania. După 1948 va primi numele de Maior Isakov, în onoarea unui ofițer sovietic mort în condiții suspecte în 1944 și declarat erou, iar din 1969 până în zilele de azi de Piața Muzeului¹¹.

Tot străduță din cetate este *Hundsrücken*, din 1925 *Hundsrück*, care în 1948 va primi numele de Strada Ion Creangă, iar după 1969 de Cojocarilor, probabil deoarece se găsește în apropiere de Turnul Cojocarilor și de poarta Törle¹².

La ieșirea din cetate pe sub Turnul cu Ceas, paralel cu ulița Turnului se desfășoară una dintre cele mai frumoase străzi din Sighișoara și anume Stradela Cetății. Această stradă explică cel mai bine efortul constructiv depus de sighișoreni în Evul Mediu pentru organizarea stradală. Este vorba de așezarea în *trepte* a locuințelor de sub colina cetății. Interesant este că parterul de la nivelul străzii corespunde cu etajul întâi sau doi din Piața Hermann Oberth. Vechiul nume al Străzii este Puikagässchen (Strada Puicii). Și originea acestui toponim ne este necunoscut. Actualul nume îl are din 1925¹³.

În privința evoluției urbanistice a orașului în Evul Mediu se pot distinge mai multe teorii. Pe de o parte, unii istorici susțin faptul că orașul s-a dezvoltat începând de la o mică fortificație existentă în secolul XII pe colina cetății. De aici orașul s-a extins cuprinzând actualul platou al cetății, iar mai apoi lunca formată la vărsarea pârâului Șaeș în râul Târnava Mare¹⁴.

Alții sunt de părere că primii coloniști s-au așezat în zona înaltă a actualului parc central, de unde, prin secarea zonei mlăștinoase dintre actualele străzi 1 Decembrie 1918 și Morii, au creat un prim cartier al orașului. Ridicarea cetății a reprezentat o etapă ulterioară și inițial, asemenea unei cetăți țărănești, a fost utilizată pentru refugiu în caz de asediu¹⁵.

În fine, a treia teorie vorbește despre o primă așezare undeva în cetate cam pe locul actualei străzi a Tâmplarilor și mica fortificație de pe Dealul Școlii¹⁶.

Dincolo de aceste ipoteze, cert este că în perioada medievală orașul a avut două cartiere principale: Cetatea și Orașul de Jos. Acest lucru reiese și din modul

11 Gheorghe Baltag, *Op. Cit.*, p. 311-312

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*.

14 Vezi pe larg la: Richard Schuller, *Op.cit.*, pp.6-7.

15 Vezi pe larg la :Erich Dubowy *Sighișoara, un oraș medieval*, București, 1957, p.133.

16 vezi pe larg la :Paul Niedermaier „Geneza orașului Sighișoara” în *Revista muzeelor și monumentelor*, XLVIII, 2, 1979, pp. 67-74

de organizare a instituțiilor locale. De pildă la nivelul Consiliului Orașenesc, cei 12 consilieri erau aleșii jumătate din Cetate și cealaltă jumătate din Orașul de Jos. La fel se întâmpla și cu alegerea *Bürgermeister-ului*, (primarul), care avea un mandat de doi ani. Un primar era ales din rândul locuitorilor din Cetate, iar apoi următorul din rândul locuitorilor din Orașul de Jos¹⁷.

Dacă Cetatea avea un rol militar și administrativ, Orașul de Jos avea în special un rol economic. Modul de organizare urbană a acestui ultim cartier a fost determinat în primul rând de pâraul Șaeșului, care la acea vreme traversa actualul centru al urbei. Acesta pornea de la actualul pod din strada Ana Ipătescu, pe aliniamentul străzii Traian, prin grădinile situate între strada Mihai Eminescu și Ilarie Chendi, pe sub actualul sediu al Judecătoriei. Apoi șerpuia prin curtea, unde sunt azi dispensarele medicale și ieșea în dreptul casei Misselbacher (azi magazinul Victoria), unde se bifurca.

Un braț mergea pe aliniamentul actualei străzi 1 Decembrie 1918 și se vărsa împreună cu pâraul Căinelui în Târnava Mare, iar celălalt prin actuala străduța situată între fostul Club al Tineretului și fostul magazin Ferometal¹⁸ (azi OTP Bank). Ajungea în actuala stradă a Morii, de unde aproximativ în dreptul actualului Gimnaziu Radu Popa se vărsa în Târnavă. Cursul pâraului Șaeș a fost deviat de către municipiplitate în 1862 prin mari eforturi, dacă ne gândim la posibilitățile tehnice ale vremii.

Numele de ulița Morii (Mühlgasse) este dat de existența unei mori în apropierea locului de vărsare în Târnavă. Existența morii este atestată până la mijlocul secolului al XIX-lea. Erau două părți ale uliței. Una în partea superioară (actuala străduța dintre Piața Hermann Oberth și Piața Octavian Goga), apoi cea inferioară, și aceasta, la rândul ei, cu două părți. O parte pe actualul aliniament al uliței Morii, iar alta făcea legătura cu actuala stradă 1 Decembrie 1918. În 1933, ca urmare a problemelor de circulație, se lărgește această ultimă porțiune a străzii prin dărămarea unor locuințe și va apărea actuala piață Octavian Goga. În perioada regimului comunist a fost folosită ca piață alimentară, parc și mai apoi loc de parcare. Numele acestei străzi a fost modificat în 1948 în Andrei Mureșanu, apoi în Piața 23 August 1944, Strada Morii (1969), iar în 1990 Piața Octavian Goga și strada Morii¹⁹.

Cel mai important punct din Orașul de Jos era reprezentat de *Piața Mare*, *Marktplatz*, unde aveau loc târgurile săptămânale și cele anuale. Orașul avea dreptul de a organiza un târg săptămânal în ziua de miercuri și trei târguri anuale. Numele acestei piețe a fost schimbat în 1924 în piața Unirii, apoi în 1948 în piața Lenin, iar din 1990 în piața Hermann Oberth. În 1950 piața este desființată și transformată în parc central al orașului²⁰. Crearea unor parcuri în piețele centrale ale orașelor a fost

17 Geront Nussbecher, *Scurtă schiță a istoriei și administrației orașului și scaumului Sighișoara până la 1700*, Brașov, 1964, (mss, MIS), passim.

18 Datorită îngustimii uliței până aproape în zilele noastre a purtat numele de *Canalul de Suez*

19 Georghe Baltag, *Op. Cit.*, p. 311-312.

20 *Ibidem*.

determinată în primul rând de teama conducerii comuniste legate de organizarea unor posibile mitinguri spontane.

În secolul al XIX-lea, după devierea cursului Șaeșului se va dezvolta ca și zonă comercială strada Baiergasse. Strada avea trei părți. Baiergasse de Sus și de Mijloc (azi Horia Teculescu) și de Jos (azi 1 Decembrie 1918). Numele străzii ar fi fost în opinia lui Walter Roth de la *Bauerngasse (ulița țărănească)*²¹. Acest aspect este dovedit și de faptul că prezența Șaeșului și deseale sale revărsări au făcut ca zona să nu fie locuită de protipendada orașului. Strada a purtat după 1924 numele de regele Ferdinand, în 1948 Stalin, în 1962 Bulevardul Republicii și în 1969 Gheorghe Gheorghiu-Dej. După 1990 partea mijlocie și superioară a străzii a primit numele de Horia Teculescu și cea inferioară de 1 Decembrie 1918. Memoria colectivă a pastrat însă vechiul nume, dar în dialect săsesc-*Berigas*.

Pe lângă pâraul Șaeș în modul de organizare al Orașului de Jos, un rol însemnat l-a avut și drumul comercial care străbătea la acea vreme orașul. Dezvoltarea și afirmarea Sighișoarei fost favorizată la începuturile Evului Mediu de către intersecția drumurilor comerciale în zona urbei. Pe de o parte avem de a face cu un drum de-a lungul Târnavei Mari care făcea legătura dintre zona secuiască și valea Mureșului, apoi un drum care venea din nord și mergea spre sud și legătura care se făcea tot aici cu Țara Bârsei.

Revenind la drumul care trecea prin oraș, acesta în zona confluenței Șaeșului a pâraului Câinelui cu Târnavă Mare întâmpina greutăți datorită zonei mlăștinoase. Credem că rolul primilor coloniști a fost acela de a realiza, prin această zonă, un drum sigur. Legat de poziționarea acestuia putem spune că urma până în zona podului de beton aceeași traseu cu cel de azi. De aici urma actualul aliniament al străzii Baiergasse de Jos, trecea obligatoriu prin piață, de unde pe actuala stradă Ilarie Chendi și prin zona „Groape” ajungea în Cornești. De aici ieșea din oraș.

Acest aliniament al drumului a fost folosit din două considerente. Unul dintre ele este cel economic. Drumul trebuia să treacă prin oraș și prin piață, unde aveau loc schimburile comerciale. Al doilea ține de geografia zonei, de meandrele Târnavei care făceau imposibilă călătoria mai ales în lunile ploioase.

În acest sens după *Marktplatz*, urma o uliță care purta numele de Spitalgasse. Nume provenea de la vechea biserică a Spitalului atestată încă din secolul al XV-lea și care servea atât ca biserică parohială, cât și ca așezământ spitalicesc pentru oraș. Acest prim spital al orașului era întreținut de bresle și avea mai mult doar un rol de azil pentru meșterii bătrâni și familiile lor, decât de spital în adevăratul sens al cuvântului. Biserica va fi dărâmată la finele secolului al XIX-lea și pe locul ei va fi ridicată Școala evanghelică de fete, care după 1950 va deveni Școala Metalurgică, și azi, o clădire a Grupului Școlar de Industrie Ușoară, cunoscută sub numele de „*MIU vechi*”. Și strada a cunoscut mai multe denumiri. În 1924 va primi numele de strada Azilului, apoi din

21 Walter Roth, *Op. Cit.*, pp. 27-28.

1948 de Nicolae Bălcescu și din 1969 de Ilarie Chendi²².

Drumul urma apoi pe actuala stradă Ilarie Cheni, care în vechime purta numele de *Hüllgasse*. În opinia lui Walter Roth, acest nume provine de la germanul *Hügel, Berg (=deal)* și se referă la faptul că este strada de la baza Dealului Școlii. Numele a fost schimbat în 1924 în Ilarie Chendi, după cel al criticului literar, absolvent al Liceului german din Sighișoara, care a locuit, în anii când a fost elev, într-o casă aflată pe această stradă.

După cum spuneam, drumul continua cel mai probabil prin actuala zonă „Groape”. Numele vechi este de *Lehmkeule* (*Lehm* = lut, argilă; *Keule*= *Loch, Grube*= groapă, gaură), de unde se va păstra toponimul actual. Inițial zona a fost o colonie țigănească, apoi a servit ca cimitir pentru comunitatea mozaică. Și azi mai pot fi văzute câteva pietre funerare. Geografia zonei s-a schimbat după 1862, când Șaeșul a fost deviat. De aici se ajungea în zona actualului cartier Cornești. Numele german este de *Kornescht* și se pare că provine de la numele unor arbuști care umpleau zona și anume coarne. În această zonă se va dezvolta comunitatea românească a orașului²³.

O altă străduță este *Kleinegasse*, care face legătura între străzile Ilarie Chendi și Mihai Eminescu. Numele ei în memoria colectivă s-a păstrat sub numele de ulița evreiască, deoarece în 1912 aici s-a construit sinagoga comunității israelite. În 1924 va primi numele de strada Mică, iar în 1969 de Tache Ionescu. Actuala stradă Eminescu a avut numele de *Schaassgasse* (ulița Șaeșului) în special datorită acestui pârau care, până în 1962 traversa grădinile străzii. Din 1924 va primi numele de Mihai Eminescu²⁴.

Pe lângă zidurile propriu-zise și bine cunoscute azi ale orașului, mai existau și o serie de fortificații care aveau în special meritul de a apăra Orașul de Jos. În acest sens, pe ulița Morii, în apropiere de moara orașului, aproximativ în dreptul magazinului Sigma de azi, exista un mic turnuleț de apărare legat de Turnul Lăcătușilor printr-un zid care cobora de pe platoul cetății. Acest turn a primit numele de Turnul Pescarilor, nu atât de mult datorită existenței unei bresle a pescarilor, care nu a fost confirmată de documente, cât mai ales vecinătății Târnavei și a unui mic stăvilar, existent în zonă. Așa reiese și din vechile hărți cadastrale ale orașului făcute de către austrieci în secolul al XVIII-lea. Apoi îi urmau o serie de porți pe *Schaassergasse*, pe *Hüllgasse* și la intrarea și ieșirea din *Marktplatz* prin *Spitalgasse* și *Baiergasse*. La acestea am mai adăuga ziduri aflate la extremitățile grădinilor, care dădeau spre câmp și alinamentul natural al văii Târnavei și a pârauului Șaeș.

Exista o singură zonă neprotejată, unde nu se putea spune că exista pericolul unei cuceriri. Era vorba de zona din dreapta Târnavei, care grupa mai ales actuala stradă Ștefan cel Mare. Aceasta, în vechime purta numele de *Siechhof*. Am pomenit de faptul că nu era nici un pericol ca această zonă să fie ocupată deoarece încă din

22 Gheorghe Baltag, *Op. Cit.*, p. 311-312.

23 Walter Roth, *Op. Cit.*, pp. 27-28.

24 Gheorghe Balteg, *Op. Cit.*, p.311-312.

1507 în zonă este amintită prezența unei mici bisericuțe sub hramul Sfântul Duh, care deservea un spital aflat în apropiere. Acest spital oferea o ultimă alinare celor loviți de cumplitul flagel al leprei. Ceea ce putem spune este că, și în zilele noastre, bisericuța mai păstrează un mic amvon exterior de unde preotul predica celor bolnavi. Tot acolo se mai găsea și o mică nișă unde cei bolnavi primeau Sfânta Împărtășanie. Lângă biserică, până în 1872, a existat clădirea spitalului, demolată cu ocazia construirii căii ferate, Oradea-Cluj-Brașov²⁵. Din 1924 strada a purtat numele de Dealul Sichhof și în 1948 va primi numele de strada Ștefan cel Mare.²⁶ Importanța acestui toponim este relevantă și de faptul că, atât colina, care poartă astăzi numele de Dealul Gării, cât și pădurea purtau numele de Sichhof.

În apropiere se mai găsește, chiar deasupra gării, strada Primăverii, însă până mai ieri era întipărită în memoria colectivă sub numele de „*Colonia CFR*”. Acest toponim ne arată, chiar din denotație, faptul că avem de a face cu o colonizare, nu este vorba de una recentă, făcută în perioada comunistă, deși majoritatea locuitorilor au lucrat sau lucrează la CFR. Este de fapt vorba de o lotizare a zonei făcută de către Căile Ferate Maghiare după 1872. Majoritatea lucrătorilor au primit aici, fie locuințe de serviciu, fie locuri de casă, de unde se explică probabil și faptul că majoritatea etnică a străzii, încă din vechime era de origine maghiară.

Tot în zonă se mai găsește pe drumul care merge spre *Serkesch*, un mic platou folosit mult timp ca și poligon, apoi ca birouri și locuințe pentru o întreprindere de drumuri și poduri aparținând de Centrala gazului metan în perioada comunistă și care azi este ocupat de locuințe sociale. Numele vechi al dealului este de *Kreuzberg* (= *Dealul Crucii*) ceea ce atestă faptul că în vechime acest loc este posibil să fi fost locul de supliciu, unde condamnații la moarte ai orașului își găseau sfârșitul. În opinia lui Walter Roth acest loc este concurat de o zonă din apropiere, unde azi se găsește strada Dealul Gării, care purta în vechime numele de *Galgenberg* (= *Dealul Spânzurătorii*). Se spune că, cu ocazia construirii căii ferate, când s-a mușcat din botul dealului pentru amenajarea incintei gării, s-au găsit foarte multe oseminte umane. Să fi fost loc de supliciu sau de înnormântare a proscrisilor care alegeau sinuciderea ca mijloc de rezolvare a problemelor vieții? Nu avem de unde să știm²⁷.

În vecinătatea străzii Ștefan cel Mare se mai găsesc încă alte două străzi: actuala strada Libertății și strada Clujului. În privința străzii Libertății aceasta purta numele de *Bunergasse*, fiind vorba de o extindere a cartierului Siechhof, probabil după construirea căii ferate, și din 1924 are numele de Libertății. Actuala stradă a Clujului este cunoscută în special datorită fântânei, folosite de o mare parte a locuitorilor urbei. Însă această zonă, plină azi de grădini, a fost până la inundațiile din anii 70 o zonă locuită, fiind lovită puternic de furia apelor, care la aceea dată a dat și multe victime.

25 Richard Sculler, *Op. Cit.* p. 23.

26 Gheorghe Baltag, *Op. Cit.*, p.311-312

27 Walter Roth, *Op. Cit.* pp. 27-28.

Și azi se mai pot vedea urmele vechilor imobile. Această stradă era oricum o extindere relativ recentă a cartierului Siechhof. Probabil la începutul secolului XX, deoarece de-a lungul timpului dese revărsări ale Târnavei nu a permis o locuire timpurie.

Începând cu secolul al XIX-lea, ca urmare a exploziei demografice, se va dezvolta din punct de vedere urbanistic orașul. Vor apărea noi clădiri care vor încerca să imite modele din Viena sau Budapesta, dar în același timp se vor dezvolta și noi cartiere. Un prim pas a fost extinderea vechiului cartier Siechhof. Apoi în zona de la poalele dealului Cetății și până în cartierul Cornești, a cartierului Viilor și a extinderilor în zona Berigas. Au apărut astfel noi lotizări, care, dau dovadă de o rețea stradală bine pusă la punct, ceea ce atestă o anumită rigurozitate și anumite reguli în domeniul urbanistic. Acest lucru a fost posibil prin apariția la mijlocul secolului XIX a funcției de arhitect și inginer al orașului. Rolul său era acela de a sistematiza orașul, de a elimina o serie de anomalii prezente în modul în care s-au reconstruit clădirile după marele incendiu din 1676. Primul arhitect a fost Fritz Mild (1829-1910), care s-a evidențiat prin lucrările de deviere a Șașului, de amenajarea și pietruire a Marktplatz-ului. Este renumit mai ales prin lucrările de construire a Podului Maria Terezia, cunoscut și sub numele de podul Mamut, care a existat în zona unde azi se găsește podul de beton²⁸. A fost funcțional până în 1975, când a fost distrus de inundație. Acest pod avea un rol important, deoarece asigura accesul între actualul cartier al Gării și restul orașului.

Astfel pe lângă strada Libertății, o dată cu apariția căii ferate se va dezvolta actuala stradă a Gării, unde în vechime existau doar câteva clădiri pe actuala străduță a Tăbăcarilor. Numele străzii va fi de *Bahngasse* (ulița Gării), apoi din 1924 va primi numele de Mihai Viteazul, Republicii din 1948 și Gării din 1969. De la podul Mamut, ca urmare a apariției manufacturii de stofe se va dezvolta actuala stradă Gheorghe Lazăr. Vechiul nume era de *Seilergang* (= culoarul frânghierilor). Se spune că aici era locul unde frângherii din oraș își prelucrau funiile. Strada va purta numele de strada Funarilor, apoi din 1924 de Gheorghe Lazăr, Armata Roșie din 1948 și din nou Gheorghe Lazăr din 1975²⁹. Între aceste două străzi se va dezvolta o zonă rezidențială, ce azi poartă numele de str. Nicolae Titulescu.

Tot în această parte de oraș am mai putea evidenția cvartalul numit Aleea Teilor. Numele vechi al zonei este de *Pfarrerswiese* (fâneața preotului) ceea ce ar atesta o zonă aflată în proprietatea bisericii. Numele va evolua apoi în Târgul Vitelor, deoarece aici mult timp s-a organizat târgul săptămânal de animale și din perioada interbelică de Aleea Teilor³⁰.

Din această zonă pornea un canal numit al Morii, care traversa întreaga zonă ajungând în dreptul catedralei de azi. Aici, în 1903 a fost inaugurată o centrală electrică

28 *Schäßburg. Bild ein siebenbürgischen Stadt*. Herausgegeben Heinz Brandisch, Heinz Heltmann und Walter Lingner, Rautenburg Verlag, 1998.p.407(în continuare *Schäßburg...*).

29 Georghe Baltag,*Op. Cit.* pp.311-312;

30 Walter Roth, *Op.cit.*, p. 27-28.

a orașului, una dintre primele din Transilvania, ceea ce a făcut ca orașul nostru să fie unul dintre primele orașe electrificate. De aici canalul se vărsa din nou în Târnăvă. În această zonă se va organiza un parc al orașului, din păcate în mare parte dispărut. După construirea catedralei din 1935 o va înconjura pe aceasta. Numele parcului, după 1920, va fi Parcul Elisabeta, iar strada era numită Parkgasse (ulița parcului). La 1935, va primi numele de Mitropolit Andrei Șaguna, iar din 1948, de 6 Martie 1945. După 1990 va fi rebotezată ca și în perioada interbelică³¹.

De pe Aleea Teilor, traversând calea ferată se ajunge în cartierul Viilor. Numele vechi al stăzii va fi de *Mühlhalm*. Zona se pare că, după fizionomia unor case, să fie locuită încă din secolul al XVIII-lea. Aliniamentul străzii, posibil, să fi fost un drum care făcea legătura între Sighișoara și vechea șosea organizată de austrieci. Ea unea zona secuiască de pe valea Târnavei Mari prin Șoard, Uilac, Jacul Românesc, Jacod, Vețca, Fântânele de valea Târnavei Mici. Acest vechi drum posibil să lege orașul de acest drum important în zona numită *Bălibășoaia*. Numele de Viilor a fost dat în perioada interbelică, posibil datorită prezenței unor vii în zonă. De altfel, tot aici există și toponimul Dealul Viilor. Zona prosperă, începând cu secolul al XIX-lea se va evidenția, ca un al doilea cartier românesc al orașului. Până în zilele noastre în zonă păstrându-se o serie de obiceiuri aparte care ar trebui revalorizate. În acest sens ne referim la obiceiurile legate de vecinătatea femeilor. Se pare că populația la originile Albești, Boiu, Țopa, Vânători. Zona se va dezvolta după apariția, la începutul secolului XX, a fabricii de cărămidă funcțională și azi **.sale a provenit din localitățile învecinate.**

O altă zonă în care orașul s-a dezvoltat este cvartalul cuprins între Dealul Cetății și Cornești. Acest cartier se dezvoltă abia în secolul al XIX-lea. La aceea vreme, în dreptul actualului Gimnaziu „Radu Popa” (fosta școală generală nr. 1), la poalele dealului va fi amenajată o pivniță a orașului. Aici, iarna se depozitau bucați de gheață provenite din Târnava Mare, aflată în apropiere și care, vara, deservea restaurantele urbei. Numele acestei pivnițe funcționale până în anii ‘70 ai secolului trecut era de *Eiskeler* (= pivnița de gheață). În limba română va primi numele de „Pivnița de gheață a orașului” sau „Ghețăria orașului”. Ulița primit numele de *Schneidereiškeule*, fiind locul unde se tăia iarna gheața. De altfel aici avem de a face cu una dintre cele mai răcoroase locuri din oraș în perioada de caniculă a verii, fapt ce permitea păstrarea la temperatură optimă a gheții. Din această cauză tot aici se organiza patinoarul orașului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea³².

De aici se face accesul pe strada *Târnavei (Kokelgasse)* care în vechime avea un dublu scop. Pe de o parte avea rolul de a permite accesul spre cartierul Sichhof prin podul cu același nume, care se va construi în zona unde azi se găsește Școala Radu Popa. Pe de altă parte înconjura așa numita *Holzmarkt (= Piața de lemne)*. Locul unde

31 Gheorghe Baltag, *Op. cit.*, p. 311-312.

32 Walter Roth, *Op. Cit.*, pp. 27-28.

se depozitau și se vindeau lemnele pentru foc. Este posibil ca funcționarea acesteia să fie mult mai veche și să aibă legătură cu o ocupație veche practică pe Târnava și anume plutăritul. Posibil ca această zonă din apropierea apei să fi fost în vechime locul unde acostau cei care practicau plutăritul și aduceau mărfuri pentru oraș din Secuime.

Această Piață de lemne avea o suprafață foarte mare și cuprindea cvartalul dintre între strada Târnavei, actuala stradă Anton Pann, strada Nouă și strada Cloșca. Tot aici era locul unde de obicei aveau loc reprezentațiile circului în secolul al XIX-lea.

În zonă, se vor dezvolta două afaceri. Pe de o parte va apărea moara Lingner (mai târziu Moara Munca) și pe de altă parte pe malul Târnavei *Fabrica de spirt Broser*. Din vechea distilerie s-a păstrat și azi o clădire care se găsește în apropierea actualii benzinării de lângă Piața alimentară. Prezența acestei fabrici a determinat ca în memoria colectivă să rămână zicala „*duc ca măgarul lui Borser*”. Adică la o activitate, care necesită transportarea greoaie a unor lucruri. La origine era vorba de un măgar care trăgea o căruță unde se găsea o cadă cu melasa rezultată din procesul de distilare a fructelor din care se obținea pălincă. Căruța era umplută și măgarul singur mergea pe străzile orașului, în special în Cornești, unde existau gospodării cu animale. Cine avea nevoie de melasă pentru animale oprea măgarul își lua cantitatea de care avea nevoie, iar măgarul își continua singur drumul. Când se golea cada măgarul se întorcea acasă³³.

Această parte a orașului se va dezvolta mai apoi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după devierea cursului Șaeșului. Aici se va tăia o stradă dreaptă, care făcea legătura cu cartierul Cornești - actuala stradă Zaharia Boiu. Această stradă a purtat numele de Albertstrasse, după numele poetului profesorului de literatură germană Michael Albert de la Liceul din Deal. După 1948 va primi numele de I.C. Frimu, după numele fruntașului socialist, apoi din 1969 de strada Spitalului și din 1990 de Zaharia Boiu. În zonă vor apărea lotizări de străzi ca Mărășești, Simion Bărnuțiu, Ecaterina Varga și se va dezvolta până la mijlocul secolului al XX-lea un cartier rezidențial al orașului.

O stradă veche este și Anton Pann. În vechime purta numele de *Burghals sau Halsbrunnen*³⁴. Denominația provine de la existența unor fântâni, care au fost acoperite în anii 20 ai secolului trecut din motive igienice datorate prezenței cimitirului din apropiere. Tot în aceeași perioadă se va face legătura cu strada Ilarie Chendi prin Neue Weg (= drumul nou) sau „Vârtej” cum mai este cunoscut.

În această zonă se spune că înaintea înființării spitalului în acea zonă, ar fi fost așa numitul *Cartier al faraonilor*, care, după cum arată Richard Schuller în monografia

33 Informație obținută de la domnul ing. Walter Lingner, nepotul proprietarului fabricii de spirt Broser, căruia îi mulțumim pe această cale.

34 Walter Roth, *Op. Cit.*, pp. 27-28.

sa dedicată Sighișoarei, era o colonie de romi³⁵. Aceștia, ulterior, vor fi strămutați o parte în zona Dealului Gării și o altă parte mai numeroasă în actualul *Golberich*.

Numele exact german al acestui loc este *Galtberg*. Numele ar proveni de la *Galtvieh* (= junincă) și ar presupune faptul că în Evul Mediu aici era un loc de pășunat pentru animale, care nu produceau lapte și care de obicei înnoptau aici. Ulterior de la această mică colonizare se va ridica apoi un cartier distinct al orașului³⁶.

În apropierea acestui cartier mai există o altă zonă. Una dintre cele mai liniștite din oraș care, mult timp, a fost folosită doar pentru construirea de case de vacanță pentru protipendada orașului - *Lunca Poștii sau Postland*. Numele acestui loc este legat în mare parte de activitatea poștei. În secolul al XVIII-lea, Transilvania intră în componența Imperiului Habsburgic și cu această ocazie, se va organiza și sistemul de comunicații prin intermediul serviciului de poștă și al poștalionului. La aceea vreme era mijlocul cel mai rapid prin care informațiile circulau. Din loc în loc existau stații de poștă pentru pasageri, colete dar și pentru schimbarea cailor. O astfel de stație era și Sighișoara. Zona numită azi Lunca Poștii, era folosită pentru obținerea de fân și iarbă pentru caii de poștă, dar și locul unde funcționarii poștei și-au amenajat mici grădini.

La toate cartierele vechi ale orașului am mai putea adăuga și o prelungire a actualului cartier Cornești, aflat la extremitatea urbei. Este vorba de locul numit *La Chip*. Acest nume este traducerea germană a lui *Steilau*. Etimologia sa este legată în primul rând de micul turn aflat în zonă, cunoscut sub numele de Turnulețul de la Chip. În jurul acestui Turn s-a țesut o legendă cu semnificații extrem de interesante. După poveste se spune că în vechime o armată otomană se apropia de oraș în frunte cu un pașă călare pe un elefant alb. Marșul armatei a fost oprit de un archebuzier care l-a lovit din Turnul Aurarilor, aflat lângă Biserica din Deal, pe pașă și pe elefant, producându-le decesul. Pașa și elefantul au fost înmormântați în acel loc, iar ca semn al preciziei acelu archebuzier s-a ridicat un turn³⁷.

Semnificația acestei legende este interesantă deoarece amintește de pericolul care a existat pentru oraș și pentru regiune, și anume Imperiul Otoman. Pe de altă parte menționarea unor animale ca elefanții arată că sighișorenii aveau cunoștințe despre aceste pahiderme, datorită comerțului pe care îl practicau în Anatolia și Asia Mică. Dincolo de legendă, existența turnului, a terminologiei *La Chip* și intersecția de drumuri din apropiere arată că în vremurile vechi aici s-a aflat o statuie a Sf. Ana sau Ecaterina, care nu a mai rezistat Reformei. După ce regele Matia Corvin reconfirmă privilegiile sașilor, acest postament este acoperit cu o fleșă din șindrila, care îi dă aspectul de turn. Era un semn prevestitor, care arăta că se întră într-un oraș regal, unde dreptul de a condamna la moarte îl avea magistratul orașului prin judele regal³⁸.

35 Richard Schuller, *Op. Cit.* p. 12.

36 Walter Roth, *Op. Cit.*, pp. 27-28.

37 Emil Giurgiu *Sighișoara*, ed. Sport-Turism, București, 1982, pp. 104-105.

38 Richard Schuller, *Op. Cit.*p.16.

Orașul va cunoaște mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o extindere de-a lungul văii Șaeșului, pe drumul care face legătura orașului cu Agnita și Sibiu. Aici se va dezvolta actualul cartier Ana Ipătescu. La nivelul secolelor XVIII-XIX, aici a funcționat o veche cazarmă austriacă, în jurul căreia vor apărea mai multe case, care vor duce mai târziu la dezvoltarea zonei. După ce cazarma militară își va muta sediul din Sighișoara, aici va lua ființă un edificiu școlar și anume Școala Pedagogică de Fete (până mai ieri centru de plasament) în anul 1904.

După 1945, orașul se va dezvolta mai ales în partea de est prin existența platformei industriale, care a determinat apariția unor noi cartiere de locuințe. În zonă, pe așa numita stradă a Albeștiului, la nivelul anilor '60 va apărea Intreprinderea de Sticlărie și Faianță. La acea vreme era așezată în plin câmp. Cu această ocazie, vor fi făcute locuințe de serviciu pentru muncitorii care lucrau la construirea platformei industriale. În anii '80 acestea vor deveni locuințe sociale și va primi insolitul nume de „CONGO”. Acest cartier va fi mai apoi restrâns prin dezvoltarea Intreprinderii Nicovala și după anul 2000, va fi desființat prin crearea cartierului rezidențial Miron Neagu.

Actuala stradă Mihai Viteazul, practic cea mai lungă stradă din oraș, va apărea ca urmare a politicii demografice din anii începutului industrializării, când muncitorii vor primi loturi de pământ pentru construcția de locuințe. O parte dintre acestea au rezistat demolărilor ulterioare și sunt prezente pe o parte a străzii între stadion și unitatea de pompieri.

Aici se vor dezvolta în anii '70 mai multe zone rezidențiale compuse din blocuri de locuințe, care vor apărea de-a lungul străzilor Mihai Viteazul, Dumbravei și străzii Plopiilor, care până atunci era o zonă plină de livezi și grădini. Ultimele aveau numele puțin știut azi de sighișoreni și anume de *Herțeș*. În anii '80 va apărea cartierul de blocuri Târnavă II. Se poate spune, că acest cartier înființat în plin câmp în lunca Târnavei Mari a fost cel care a salvat, în plin avânt stalinist cartiere precum Cornești sau Ana Ipătescu de la demolare.

Dezvoltarea urbanistică a zonei a permis ca azi peste 50% din populație să locuiască aici. Se poate spune că și dezvoltarea viitoare a urbei va fi în această zonă, lăsând cumva în umbră orașul vechi, fiind un fenomen care este specific pentru orașele din întreaga Europă. Deși aceste cartiere au primit oficial un nume toponim, de multe ori acesta nu este cunoscut de sighișoreni. Mai ales cartierul Târnavă II este cunoscut sub numele de *Bărăgan*. Acest nume provine cel mai probabil de la forma plană avută de lunca Târnavei, care ne duce cu gândul la întinderile nesfârșite ale Câmpiei Române. Cu timpul, și alte zone vor primi astfel de denumiri haioase. De pildă cvartalul de blocuri aflat în fața Stadionului municipal a primit numele de *Cartierul Foamea*, după cum reiese din inscripția aflată pe una din tribunele stadionului, iar blocurile aflate între calea ferată și șoseaua E60 datorită zgomotului sunt numite *La surdo-muți*.

Nu putem încheia fără a menționa alte două locuri. Este vorba de două cârciumi

de cartier care au primit în aceeași perioadă socialistă denominații speciale. În primul rând cârciuma aflată în complexul din zona stadionului care este numită *La Strek*. Se presupune, după numele unui mandatar care administra cârciuma în perioada comunistă. În al doilea rând cea aflată în cartierul Bărăgan, numită în aceeași perioadă pur și simplu „*La ultimul leu*”. Din câte se pare de faptul că, aici, în ziua de salariu, muncitorii care frecventau regulat astfel de localuri „scăpau” de ultimii bani avuți în portofel.

În concluzie, putem arăta faptul că urbea de pe Târnava Mare are o istorie încărcată, nu doar prin intermediul sitului istoric propriu-zis, ci și prin intermediul străzilor și a locurilor din oraș. Practic, fiecare stradă are propria sa istorie, care începe de la denumirea ei și continuă cu locuințele aflate în acel spațiu.

Se observă că și partea nouă a orașului devine prin nume istorie, denumirile cartierelor noi primesc de cele mai multe ori alte apelative decât cele oficiale. Ele intră în memoria colectivă a locuitorilor sub aceste noi nume, care de cele mai multe ori țin seama de o serie de forme de relief, de anumiți proprietari de locuințe aflați în zonă sau pur și simplu de o anumită situație ivită la un anumit moment dat.

NAMEN UND PLÄTZE IN SCHÄSSBURG. ASPEKTE DER STÄDTISCHEN NAMENKUNDE UND DER STÄDTISCHEN ENTWICKLUNG

(Zusammenfassung)

Der Verfasser des vorliegenden Artikels übernimmt einen Streifzug durch die Geschichte Schäßburgs aus Sicht der Etymologie der Namen von Schäßburgs Strassen und Wohnviertel. Es werden die älteste Namen übersucht, von denen einige in Vergessenheit geraten sind, unter Berücksichtigung der Namen, welchen diese Plätze während des 20. Jahrhunderts tugend. Ebenfalls werden die „volkstümlichen“ Namen einiger Wohnviertel und Strassen erwähnt, welche in der kollektiven Erinnerung erhalten bleiben.